

Jak widzę siebie? Jak widzą mnie inni? Eliminowanie uprzedzeń i stereotypów narodowych za pomocą gier stosowanych podczas nauczania języka obcego

Britta Stöckmann, Joanna Zator

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

*I don't drink coffee
I take tea my dear
I like my toast done on one side
And you can hear it in my accent when I talk
I'm an Englishman in New York (...)
I'm an alien
I'm a legal alien
I'm an Englishman in New York
(Sting "Englishman in New York")*

1. Wprowadzenie

Każdy człowiek wychowuje się w pewnej kulturze, która sugeruje określone wzorce zachowań w rozmaitych sytuacjach. Istnieje bardzo wiele definicji kultury. Jedna z nich określa ją jako „wszystko, co wyznacza nasze wartości, wyobrażenia i zachowania. Jednocześnie owo «współdziałanie w kulturze» [...] wyznacza poczucie wspólnoty jej członków [...]. Kultura przejawia się w obserwowalnych zachowaniach, interpretacjach i odczuciach, których zbieżność pojmowana jest jako coś zwykłego, wręcz naturalnego w obrębie danej społeczności” (Wilczyńska, 2005, s. 17).

Poza granicami własnego obszaru kulturowego gromadzone są różnorodne doświadczenia. Niewątpliwie stopień znajomości języka obcego danego obszaru językowego może się okazać niezwykle pomocny w odnalezieniu się w obcej rzeczywistości, ale czy to wystarczy? Wydawałoby się, że tak. Nie jest to jednak do końca oczywiste – gdyby kryterium stopnia znajomości języka obcego było najważniejsze, to teoretycznie w obrębie jednej kultury nie powinno dochodzić do kłótni wynikającej z niezrozumienia drugiej strony na żadnym ze szczebli: gospodarczym, politycznym, w kręgu rodziny bądź przyjaciół. Wszelako tak się nie dzieje, gdyż obok umiejętności językowych bardzo ważne są również zrozumienie, tolerancja i próba akceptacji odmiennego punktu widzenia.

Wymienione czynniki mogą się okazać istotne w kontakcie z osobami reprezentującymi inne obszary kulturowe. Winter (2003) twierdzi, że warunkiem zdolności do zaakceptowania danego obcego kraju jest zmiana nastawienia i myślenia o nim (s. 161). Jednakże by zmiana ta była możliwa, należy zastanowić się nad przyczynami niepocholebnych opinii na temat obcego obszaru kulturowego. Czy niechęć do obywateli poszczególnych krajów wynika z osobistych doświadczeń, czy jest to tylko zasłyszana i powielana opinia innych ludzi? Czy poznanie mieszkańca danego kraju z bardzo negatywnej strony powoduje u nas negatywne nastawienie do wszystkich przedstawicieli tego kraju? W celu uzyskania odpowiedzi na powyższe pytania należy skrupulatnie przeanalizować przyczynę stereotypów.

2. Od różnicy po własną ocenę

Jak wskazuje Zawadzka (2004, s. 332), podczas pierwszego spotkania z nieznaną osobą mimowolnie poddajemy ocenie jej cechy zewnętrzne, czyli to, jak wygląda, w jaki sposób się porusza, czy jest schludnie ubrana itd. Dopiero przy bliższym poznaniu pierwotna ocena poddawana jest weryfikacji i tym samym przybliża się do prawdy, gdyż na tym etapie można zdać sobie sprawę z tego, jakie cechy charakteru i poglądy posiada dana osoba, co uważa za właściwe, a co nie. W większości przypadków to właśnie określone cechy człowieka, a nie jego wygląd decydują ostatecznie o tym, czy zostanie on zaakceptowany.

Sytuacja ta wydaje się nieco bardziej skomplikowana, gdy ma miejsce na płaszczyźnie międzykulturowej. Nie da się ukryć, że przedstawiciele poszczególnych państw bądź kontynentów nie wyglądają i nie zachowują się w jeden określony sposób, co z jednej strony czyni ich wyjątkowymi, a z drugiej strony może prowadzić do rozmaitych nieporozumień, powstałych z często błahych przyczyn.

W chwili poznania przedstawiciela obcej kultury zwykle zwraca się uwagę na więcej szczegółów dotyczących jego wyglądu, sposobu, w jaki mówi, porusza się itd., niż przy pierwszym spotkaniu przedstawiciela własnego kraju. Dzieje się tak z bardzo prostej przyczyny – obcokrajowiec jawi się jako ktoś inny, może nawet egzotyczny, co pobudza ciekawość. Dlatego też jeszcze usilniej staramy się wyrobić sobie dobre lub złe zdanie na jego temat oraz ewentualnie na temat innych przedstawicieli jego kultury.

W taki sposób powstaje obraz obcokrajowca, czyli własna ocena członka/członków danej kultury, uzyskiwana jako rezultat indywidualnych doświadczeń. Jako że utworzona ona zostaje wyłącznie na podstawie indywidualnego zetknięcia się z przedstawicielem obcej kultury, nie ma najczęściej podłoża historycznego, a także nie jest ustanowiona raz na zawsze, tzn. może zostać zmodyfikowana na podstawie dalszych doświadczeń z reprezentantami danego obszaru kulturowego (Zawadzka, 2004, s. 332).

Analizując powyższą definicję, można dojść do wniosku, że ocena obcokrajowca w dużej mierze zależy od naszego własnego nastawienia zarówno do niego, jak i jego kraju. Jak twierdzi Zawadzka, dla oceny takiej charakterystyczna jest struktura oparta na zestawianiu ze sobą różnorodnych przeciwieństw, np. strach – fascynacja, odrzucenie – otwartość itp. Według badań tej autorki Polacy skłaniają swą sympatię w stronę wysoko rozwiniętych krajów zachodnich, a tym samym nie kryją swojej antypatii do krajów wschodnich (tamże, s. 332-334).

Opinie na temat obcokrajowców są w Polsce nieustannie badane od lat 60. dwudziestego wieku. Zmienność tych opinii można zaobserwować na przykładzie nastawienia Polaków do narodu niemieckiego. W latach 70. ubiegłego stulecia 59% Polaków było negatywnie nastawionych do Niemców. Miało to zapewne związek z wydarzeniami z okresu drugiej wojny światowej. Jednakże już w latach 80. badania wykazały, że zaledwie 23% Polaków jest nieprzychylnie nastawionych do Niemców. Na początku lat 90. odsetek ten wzrósł do 39%, a pod koniec lat 90. 43% Polaków wyraziło sympatię do sąsiedniego narodu i jego mieszkańców. Zgodnie z tym, co twierdzi Zawadzka, wyniki te nie zależą jedynie od polityczno-gospodarczej sytuacji Polski, ale również od wykształcenia ankietowanych. Na podstawie analizy tego ostatniego można dojść do konkluzji, iż osoby posiadające wyższe wykształcenie wyrażają pozytywną opinię na temat Niemców, ponieważ kojarzą ten naród przede wszystkim z pracowitością, dobrą organizacją pracy oraz porządkiem. Natomiast Polacy z niższym wykształceniem wiążą sąsiedni kraj głównie z drugą wojną światową oraz czasem okupacji (tamże, s. 333-334).

3. Wyjaśnienie pojęć stereotypu i uprzedzenia

Podczas gdy własna ocena danego kraju jest oparta na indywidualnych odczuciach, uprzedzenia i stereotypy odnoszą się do dużych grup społecznych. Stereotypy i uprzedzenia trudniej więc ulegają modyfikacji, gdyż o wiele prościej można zmienić sposób myślenia jednej lub kilku osób niż większości mieszkańców danego kraju. Myślenie kierowane uprzedzeniami i stereotypami może prowadzić do licznych nieporozumień interkulturowych, braku tolerancji i akceptacji wszelkiej odmienności oraz pogłębiania wrogości i nienawiści. W czasach, gdy cały świat zaczyna przypominać tzw. *global village*, gdy celem wspólnego dobra, jednoczenia się oraz wzajemnej pomocy narodów powstaje Unia Europejska, należy spróbować przełamać taki sposób myślenia. Precyzyjne wyjaśnienie i rozróżnienie pojęć uprzedzenia

i stereotypu może pomóc w spojrzeniu z innej perspektywy oraz w zrozumieniu i zaakceptowaniu odmienności, jaką niosą ze sobą kontakty z obcokrajowcami.

Upředzenia można zdefiniować jako „osądy, które naruszają uznawane ludzkie wartości” (Bergmann, 2001, s. 3)¹. Upředzenia naruszają tzw. trzy rodzaje norm: normy racjonalizmu, sprawiedliwości (równouprawnienia) i współżycia z ludźmi. Wykroczenie przeciwko normom racjonalizmu to „łamanie przykazania nakazującego, by oceniać innych wyłącznie na bazie pewnej i sprawdzonej wiedzy. Upředzenia naruszają normy racjonalizmu poprzez zbyt pochopną ocenę bez znajomości stanu rzeczy [...], przez upartość w dogmatycznym trzymaniu się niewłaściwych ocen [...]” (tamże). Z kolei wykroczenie przeciwko normom sprawiedliwości następuje w chwili, gdy poszczególne kultury i ich przedstawiciele oceniani są w sposób nierówny – gdy jedną grupę oceniamy na podstawie innych kryteriów niż drugą. Natomiast naruszenie norm współżycia z ludźmi przejawia się „nietolerancją i odrzuceniem bliźniego jako człowieka i indywiduum, brakiem empatii, czyli postawienia się na miejscu drugiej osoby” (tamże).

Bergmann klasyfikuje stereotyp jako „trwały opis danej grupy” (tamże). Do podobnego wniosku dochodzi Heringer (2004), twierdząc, że stereotypy to opinie, których celem jest generalizacja poglądów na temat danej grupy społecznej (s. 198). Lippmann (2004) również przedstawia zbliżony pogląd: „Systemy stereotypów to uporządkowany, bardziej lub mniej trwały obraz świata [...]. Nie pokazują one całkowitego obrazu świata, [...] są tylko obrazem jakiegoś możliwego świata, na jaki się nastawiamy. W owym świecie ludzie i rzeczy mają swoje wyznaczone miejsce i zachowują się w taki sposób, jakiego się od nich oczekuje” (s. 94). Także Quasthoff (2004) czyni podobne spostrzeżenia: „stereotyp to werbalne wyrażenie przekonania ukierunkowanego na poszczególne grupy społeczne lub osoby będące członkami tych grup. Ma on logiczną formę wypowiedzi, która w niesprawiedliwie uproszczony, generalizujący i emocjonalny sposób przypisuje (lub nie) określone cechy oraz sposób zachowania danej grupie ludzi” (s. 31).

Pojęcia stereotypu i upředzenia najczęściej kojarzy się negatywnie. Nie należy jednak zapominać, że istnieje sporo tzw. pozytywnych stereotypów (por. Bergmann, 2001, s. 3). Powszechnie panujące w Polsce przekonanie, iż naród niemiecki jest pracowity, punktualny i lubi porządek, stanowi doskonały przykładem pozytywnego stereotypu. Ta pozytywna generalizacja powstała – tak jak stereotyp negatywny – w wyniku osądów lub doświadczeń pewnej grupy społecznej związanych z inną grupą społeczną. Hansen i Schmalz-Jacobsen (1997) podkreślają, iż pozytywne stereotypy odgrywają znaczącą rolę w sytuacji, gdy znajdujemy się w obcym kraju, o którym niewiele wiemy (s. 246). Wówczas stereotypy „służą orientacji w nieprzewidywalnych sytuacjach i warunkach. [...] Pozwalają na określony sposób zachowania, wprowadzają jednoznaczność i redukują niepewność; są „twórcami identyfikacji”; zapewniają powstanie i utrzymanie poczucia własnej wartości” (tamże).

¹ Cytaty ze źródeł niemieckojęzycznych podane zostały w przekładzie własnym.

4. Możliwości ćwiczenia akceptacji i tolerancji obcego obszaru językowego i jego przedstawicieli za pomocą gier stosowanych podczas nauczania języka obcego

Do tolerancji obcego obszaru językowego i jego przedstawicieli nie wystarczy jedynie znajomość kilku definicji stereotypu. Odmienność można zaakceptować tylko wówczas, gdy się ją pozna i zrozumie (por. Witte, 2000, s. 417), co oznacza otwartość na inny kraj, jego kulturę, mentalność obcokrajowców, ich przyzwyczajenia i szacunek do wyznawanych przez nich wartości: „Zrozumienie obcości to wyjście ze znanych współrzędnych i pewności, jaką zapewniają, to wkroczenie w życie pełne niepewności. Należy do tego żywe zainteresowanie [...] nowymi formami i zawartościami. Jednakże ich sens jest poznawany tylko wówczas, gdy są one zrozumiałe. Zrozumienie nie przychodzi znikąd, tylko musi zostać wypracowane przez wymianę i dialog. Powstałe w taki sposób przekonania tworzą zaufanie i przyczyniają się do porozumienia” (tamże). Nie powinno się przy tym zapominać, że „kontakty kulturowe niosą ogrom ryzyka w sferze ochrony własnej tożsamości i wynikającej z tego potrzeby wzajemnego szacunku. [...] Ryzyko zawarte w komunikacji interkulturowej to nie tylko możliwość niezrozumienia czy nieporozumień. Chodzi tu o coś znacznie bardziej drażliwego, a mianowicie uszanowanie godności każdego, uwzględniając przy tym sposób, w jaki godność ta realizuje się w jego kulturze” (Wilczyńska, 2005, s. 21).

Zrozumienie odmienności może się odbywać na rozmaite sposoby – najlepiej, gdy jest to forma bezpośredniego kontaktu z obcokrajowcami podczas dłuższego pobytu za granicą. Niestety, z różnych przyczyn taki pobyt nie zawsze jest możliwy. Należy wówczas poszukiwać innych rozwiązań, np. zaopatrzyć się w literaturę na temat obcej kultury, wziąć udział w treningu interkulturowym czy też grać w gry kulturotwórcze.

Gry kulturotwórcze przyczyniają się do stworzenia określonego, zbliżonego do prawdziwego obrazu danej kultury oraz wyeliminowania utartych uprzedzeń. Gry te można polecić jako uzupełnienie praktycznej nauki języka obcego w gimnazjach, szkołach średnich lub uczelniach wyższych: „zorientowane na ucznia nauczanie języków obcych powinno opierać się na następujących zasadach: komunikatywności, sytuacyjności, problemowości, kognitywności i indywidualizacji oraz na zasadzie nauczania poprzez grę i zabawę” (Szałek, 2004, s. 95). Należy pamiętać o tym, że samo nauczanie reguł gramatycznych, odsłuchiwanie bądź analizowanie obcojęzycznych tekstów nie wystarczy, by w pełni przekazać obraz danej kultury: „Lekcja języka obcego nie ogranicza się do nauczania i uczenia się struktur językowych, [...] jej obowiązkiem jest przekazanie wiadomości o kraju, którego język jest nauczany” (Leupold, 2003, s. 127).

Gry kulturotwórcze w nietrudny i przyjemny sposób przekazują różnorodne informacje oraz zmuszają do refleksji nad własnym postrzeganiem danego narodu. Mogą być pomocne w przełamywaniu rozmaitych barier, które hamują chęć zrozumienia odmienności. Przez pojęcie owych barier Gewecke (2001) rozumie historyczne uwarunkowania, czyli określony sposób myślenia, preferowane postawy, wyznawane wartości, potrzeby, oczekiwania, zainteresowania, tradycję (s. 251).

Gry kulturotwórcze mogą być postrzegane przez uczniów jako przyjemne urozmaicenie lekcji języka obcego i tym samym uaktywnić motywację niezbędną do nauki: „Spośród wszystkich osobowościowych – wrodzonych i nabytych – cech ucznia najdonioślejszy wpływ na przebieg i efekty procesu uczenia się języka wywiera motywacja. Uczeń silnie motywowany opanuje język przy pomocy każdej metody, podczas gdy najlepsza nawet metoda nauczania okaże się nieskuteczna, jeśli nie spotka się z należytyym oddźwiękiem ze strony ucznia. Proces uczenia się wymaga więc gotowości do uczenia się” (Pfeiffer, 2001, s. 108).

Zadaniem gier jest także użycie języka obcego w praktyce. Zdolność komunikacji w danym języku podczas grania uświadamia uczniom, w jakim stopniu są w stanie się komunikować i nad jakimi aspektami powinni jeszcze popracować. W tym przypadku gra jest symulacją potencjalnej sytuacji, rozmowy, która mogłaby mieć miejsce w kontakcie z obcokrajowcem, a tym samym pokazuje, jak ważne są umiejętności językowe. Szałek (2004) twierdzi, że „jednym z podstawowych warunków wzbudzenia i podtrzymania u uczniów najbardziej skutecznej w warunkach szkolnych motywacji jest jak najczęstsze uświadamianie im praktycznej użyteczności tego, czego się uczą” (s. 79).

Przedstawione poniżej gry mają na celu zmodyfikowanie postrzegania inności, przeanalizowanie stereotypów i ich prawdziwości bądź nieprawdziwości, znalezienie powodów powstawania uprzedzeń oraz pomoc w zrozumieniu i akceptacji innego kraju. Zostały one podzielone na gry dla introwertyków (np. GRA 1 lub GRA 2) oraz ekstrawertyków (np. GRA 9 lub GRA 10).

Gry przeznaczone dla introwertyków charakteryzuje anonimowość – uczniowie/studenti piszą na kartkach własne opinie na temat danego obszaru kulturowego i jego przedstawiciele, po czym wszystkie opinie są zbierane i omawiane na forum klasy/grupy. Jest to doskonały sposób wyrażania opinii przez osoby, które – bezpośrednio zapytane przez nauczyciela – być może nigdy nie zdobyłyby się na odwagę, by powiedzieć, co naprawdę myślą, ze względu na obawę, jak zostaną ocenione przez prowadzącego zajęcia oraz resztę klasy/grupy.

Gry dla ekstrawertyków charakteryzują się wcielaniem się uczniów/studentów w określone role (patrz: np. GRA 9) i odgrywaniem ich przed resztą klasy/grupy. Znaczącą rolę odgrywa tutaj kreatywność uczniów/studentów.

Zarówno gry dla introwertyków, jak i ekstrawertyków można zastosować podczas lekcji języka obcego jako wprowadzenie do dyskusji poruszającej temat stereotypów oraz uprzedzeń. Uczniowie/studenti poznają wówczas opinie innych osób z klasy/grupy i mają okazję porównać je z własnymi. Wymiana poglądów może przyczynić się do zmodyfikowania sposobu postrzegania danej kultury i zrozumienia powodów własnej oceny poszczególnych obszarów językowych.

5. Podsumowanie

Stereotypy i uprzedzenia wobec obcych kultur i ich przedstawiciele są w większości przypadków głęboko zakorzenione. Jednakże nie należy zapominać o tym, iż tego rodzaju obraz

nie jest równoważny z rzeczywistym obrazem poszczególnych krajów. Wobec tego należy dołożyć wszelkich starań, by ów nieprawdziwy obraz był stopniowo weryfikowany.

Kulturotwórcze gry mogą być postrzegane jako jedna z metod walki ze stereotypami i uprzedzeniami, gdyż w przyjemny i interesujący sposób przedstawiają przyczyny ich powstawania, zmuszają do refleksji nad osobistym postrzeganiem zarówno obcych obszarów kulturowych, jak i własnej kultury oraz motywują do zmiany opinii na temat poszczególnych krajów.

6. Kulturotwórcze gry – załączniki

GRA 1

Rzeczy niezbędne do gry: lustro, kartka, długopis

Liczba osób: 2

Zasady gry:

Spójrz przez minutę w lustro i napisz 5 charakterystycznych rzeczy, które zauważyłeś po bliższym przyjrzeniu się swojemu odbiciu. Poproś kolegę, by przez następną minutę przyjrzał się Twemu lustrzanemu odbiciu i zanotował 5 rzeczy, które jego zdaniem są charakterystyczne dla Twojej osoby. Następnie porównajcie wyniki. Czy zanotowaliście te same rzeczy? Jeśli nie, to jak sądzicie, dlaczego?

Cel gry:

Uświadomienie uczniom faktu, iż nie zawsze jest się widzianym przez innych w taki sposób, w jaki postrzega się samego siebie. Jest to szczególnie ważne w kontaktach z obcokrajowcami, kiedy to przy pierwszym spotkaniu skupiamy się przede wszystkim na wyglądzie. Celem tej gry jest zachęcenie uczniów do niewydawania pochopnych opinii na temat obcokrajowców.

GRA 2

Rzeczy niezbędne do gry: kartka, długopis, kapelusz (może być też worek, papierowa torba lub reklamówka)

Liczba osób: kilka lub kilkanaście

Zasady gry:

Napisz 1 pozytywną i 1 negatywną rzecz, z którą kojarzy Ci się dany kraj i jego przedstawiciele. Nikomu nie pokazuj swojej kartki, tylko wrzuć ją do kapelusza, w którym kartki zostaną wymieszane. Następnie wylosuj z kapelusza jedną kartkę (jeśli trafiłeś na swoją, to

losuj ponownie) i odczytaj ją. Powiedz, czy się zgadzasz z jej treścią, czy nie, i dlaczego. Zapytaj pozostałych graczy o ich opinię.

Cel gry:

Przedstawienie negatywnych i pozytywnych stereotypów na temat danego kraju, próba wyjaśnienia ich przyczyny oraz ustalenia, na ile są one prawdziwe.

GRA 3 (może być kontynuacją GRY 2)

Rzeczy niezbędne do gry: kartka, długopis, kapelusz (może być też worek, papierowa torba lub reklamówka)

Liczba osób: kilka lub kilkanaście

Zasady gry:

Napisz 1 pozytywną i 1 negatywną rzecz, z którą kojarzy Ci się własny kraj i jego przedstawiciele. Nikomu nie pokazuj swojej kartki, tylko wrzuć ją do kapelusza, w którym kartki zostaną wymieszane. Następnie wylosuj z kapelusza jedną kartkę (jeśli trafiłeś na swoją, to losuj ponownie) i odczytaj ją. Powiedz, czy się zgadzasz z jej treścią, czy nie, i dlaczego. Zapytaj pozostałych graczy o ich opinię.

Jeśli GRA 3 jest kontynuacją GRY 2: należy porównać, który kraj został oceniony mniej lub bardziej pozytywnie – własny czy obcy – i w grupie zastanowić się nad przyczynami takiej oceny.

Cel gry:

Przedstawienie negatywnych i pozytywnych stereotypów na temat własnego i – w przypadku kontynuacji GRY 2 – obcego kraju, próba wyjaśnienia ich przyczyny oraz ustalenia, na ile są one prawdziwe.

GRA 4

Rzeczy niezbędne do gry: duża kartka, długopis, kapelusz (może być też worek, papierowa torba lub reklamówka)

Liczba osób: kilka lub kilkanaście osób siedzących w kółku

Zasady gry:

Napisz 1 negatywną rzecz, z którą kojarzy Ci się dany kraj i jego przedstawiciele. Nikomu nie pokazuj swojej kartki, tylko zegnij ją na pół i wrzuć do kapelusza, w którym kartki zostaną wymieszane. Wylosuj z kapelusza jedną kartkę i rozłóż ją w taki sposób, byś nie odczytał jej zawartości, tylko pokazał treść reszcie grupy. Następnie spróbuj odgadnąć, co jest

napisane na kartce, poprzez zadawanie grupie pytań. Formułuj pytania w taki sposób, by grupa odpowiadała TAK lub NIE, gdyż w przypadku innych pytań nie otrzymasz żadnej odpowiedzi, np.:

- Czy ta cecha jest związana z mentalnością?
- Czy ta cecha jest związana z historią kraju?
- Czy ta cecha dotyczy warunków klimatycznych?

i tak dalej.

W jednej kolejce możesz zadać tylko jedno pytanie. Gdy odgadniesz treść swojej kartki, wychodzisz z koła i siadasz z boku.

Gdy wszyscy odgadną treść swoich kartek, przeanalizuj w grupie treści wszystkich kartek i ustalcie, czy napisane cechy faktycznie dotyczą danego kraju.

Cel gry:

Przedstawienie negatywnych stereotypów na temat danego kraju, próba wyjaśnienia ich przyczyny oraz ustalenia, na ile są one prawdziwe.

GRA 5 (może być kontynuacją GRY 4)

Rzeczy niezbędne do gry: duża kartka, długopis, kapelusz (może być też worek, papierowa torba lub reklamówka)

Liczba osób: kilka lub kilkanaście osób siedzących w kółku

Zasady gry:

Napisz 1 negatywną rzecz, z którą kojarzy Ci się Twój kraj i jego przedstawiciele. Nikomu nie pokazuj swojej kartki, tylko zegnij ją na pół i wrzuć do kapelusza, w którym kartki zostaną wymieszane. Wylosuj z kapelusza jedną kartkę i rozłóż ją w taki sposób, byś nie odczytał jej zawartości, tylko pokazał treść reszcie grupy. Następnie spróbuj odgadnąć, co jest napisane na kartce poprzez zadawanie grupie pytań. Formułuj pytania w taki sposób, by grupa odpowiadała TAK lub NIE, gdyż w przypadku innych pytań nie otrzymasz żadnej odpowiedzi, np.:

- Czy ta cecha jest związana z mentalnością?
- Czy ta cecha jest związana z historią kraju?
- Czy ta cecha dotyczy warunków klimatycznych?

i tak dalej.

W jednej kolejce możesz zadać tylko jedno pytanie. Gdy odgadniesz treść swojej kartki, wychodzisz z koła i siadasz z boku.

Gdy wszyscy odgadną treść swoich kartek, przeanalizuj w grupie treści wszystkich kartek i ustalcie, czy napisane cechy faktycznie dotyczą danego kraju.

Jeśli GRA 5 jest kontynuacją GRY 4: należy porównać, który kraj został oceniony mniej lub bardziej pozytywnie – własny czy obcy – i w grupie zastanowić się nad przyczynami takiej oceny

Cel gry:

Przedstawienie negatywnych stereotypów na temat własnego i – w przypadku kontynuacji GRY 4 – obcego kraju, próba wyjaśnienia ich przyczyny oraz ustalenia, na ile są one prawdziwe.

GRA 6

Rzeczy niezbędne do gry: kartka, długopis, mapa świata, Europy lub wybranego kraju (do wyboru)

Liczba osób: kilka lub kilkanaście osób siedzących w kółku

Zasady gry:

Proszę sporządzić w grupie listę jak największej liczby dowolnych przymiotników (na tablicy lub arkuszu papieru). Następnie każdy uczestnik gry na osobnej kartce papieru przyporządkowuje przymiotniki do poszczególnych krajów (można w tym celu skorzystać z mapy świata lub Europy; w przypadku mapy jednego kraju przymiotniki można przyporządkować do województw, regionów itd.).

Proszę przedyskutować w grupie, dlaczego określone przymiotniki zostały przyporządkowane poszczególnym krajom, np.:

- Czy niektóre przymiotniki zostały wybrane przez większość osób do opisu danego kraju? Dlaczego?
- Które kraje otrzymały najwięcej, a które najmniej przymiotników? Dlaczego?
- Który kraj otrzymał najwięcej pozytywnych opisów? Dlaczego?
- Który kraj otrzymał najwięcej negatywnych opisów? Dlaczego?

Przy analizie przymiotników należy zwrócić uwagę na kontekst, w jakim zostały one użyte, tzn. czy np. określenie „zimny” dotyczy klimatu, czy sposobu zachowania mieszkańców danego kraju, określenie „zielony” – krajobrazu czy zaangażowania w ekologię itd.

Cel gry:

Poznanie różnic międzykulturowych oraz charakterystyki poszczególnych krajów i ich mieszkańców. Próba weryfikacji stereotypów narodowych.

GRA 7

Rzeczy niezbędne do gry:

Zdjęcia znanych osób pochodzących z poszczególnych krajów (do wyboru – ze świata sztuki, polityki, muzyki, filmu, sportu itd.). W wyborze zdjęć proszę się kierować tym, by osoby

znajdujące się na nich były charakterystyczne, kontrowersyjne, przez jednych uwielbiane, a przez innych nie lubiane (np. Roman Polański, Madonna, Aleksander Kwaśniewski, Barack Obama, Paris Hilton, Angelina Jolie, Cezary Pazura itd.)

Liczba osób: kilka lub kilkanaście osób siedzących w kółku

Zasady gry:

Proszę sporządzić w grupie listę jak największej liczby dowolnych przymiotników (na tablicy lub arkuszu papieru). Następnie każdy uczestnik gry na osobnej kartce papieru przyporządkowuje przymiotniki do znanych osób pochodzących z poszczególnych krajów.

Proszę przedyskutować w grupie, dlaczego określone przymiotniki zostały przyporządkowane poszczególnym osobom.

Następnie proszę przedyskutować w grupie:

- Jakie pozytywne i negatywne rzeczy kojarzą się z daną osobą i czy godnie reprezentuje ona swój kraj?
- Które znane osoby otrzymały najczęściej pozytywnych przymiotników? Dlaczego?
- Które znane osoby otrzymały najczęściej negatywnych przymiotników? Dlaczego?
- Co wywołuje sympatię lub niechęć do osób, których nie znamy osobiście, tylko oceniamy na podstawie tzw. image'u wykreowanego w mediach?
- Czy na podstawie tego, w jaki sposób oceniamy nieznaną osobę, możemy dowiedzieć się czegoś o własnym zachowaniu?

Cel gry:

Poznanie różnic międzykulturowych oraz charakterystyki poszczególnych krajów i ich mieszkańców na podstawie znanych osobistości wywodzących się z danego kraju. Próba weryfikacji stereotypów narodowych. Poznanie własnego zachowania.

GRA 8

Rzeczy niezbędne do gry: Lista kilku dowolnych typów osób (np. polityk, generał, bezdomny, policjant, nauczyciel, bezrobotny, artysta, pracoholik, lekarz, naukowiec, prawnik, detektyw itd.), kilka tematów do krótkiej wypowiedzi.

Liczba osób: kilka lub kilkanaście osób siedzących w kółku

Zasady gry:

Proszę wybrać 4 osoby z grupy, które wylosują temat do krótkiej wypowiedzi oraz typ osoby (proszę nikomu nie zdradzać wylosowanych treści!). Następnie każda z 4 osób wypowiada się krótko na wylosowany temat w sposób, w jaki – jego zdaniem – zrobiłby to wylosowany typ osoby.

Reszta grupy próbuje zgadnąć, który typ z listy typów osób (znanej wszystkim uczestnikom) został przedstawiony.

Proszę przedyskutować w grupie:

- Który typ osoby można było najszybciej i najłatwiej odgadnąć? Dlaczego?
- Który typ osoby najtrudniej było odgadnąć? Dlaczego?
- Jaki jest charakterystyczny sposób mówienia, zachowania, gestykulacji dla danego typu osoby? Dlaczego tak jest?
- Jaka jest nasza reakcja na sposób mówienia, zachowania, gestykulacji danego typu osoby? Dlaczego tak jest?
- Czy od określonych typów osób oczekujemy określonego sposobu zachowania? Dlaczego?
- Czy cenimy dane typy osób za określony sposób mówienia, zachowania, gestykulacji? Dlaczego?
- Czy potępiamy dane typy osób za określony sposób mówienia, zachowania, gestykulacji? Dlaczego?
- Jakie stereotypy związane są z danym typem osoby i na ile są one prawdziwe?

Cel gry:

Próba weryfikacji stereotypów związanych z określonymi typami osób.

GRA 9

Rzeczy niezbędne do gry: kartka, długopis, lista kilku dowolnych typów osób (np. polityk, generał, bezdomny, policjant, nauczyciel, bezrobotny, artysta, pracoholik, lekarz, naukowiec, prawnik, detektyw itd.), lista kilku wybranych krajów

Liczba osób: kilka lub kilkanaście osób siedzących w kółku

Zasady gry:

Proszę wybrać 4 osoby z grupy, które wylosują kartkę z typem osoby i krajem (proszę nikomu nie pokazywać treści kartek!), a następnie odegrają rolę osoby napisanej na kartce w taki sposób, by reszta grupy mogła zgadnąć, o jaki typ osoby chodzi i z jakiego kraju pochodzi ta osoba (w celu łatwiejszego odgadnięcia grupa otrzymuje listę krajów i typów osób).

Proszę przedyskutować w grupie:

- Dlaczego poszczególne sposoby zachowania łatwo jest skojarzyć z danym krajem?
- Który typ osoby można było najszybciej i najłatwiej odgadnąć i skojarzyć z danym krajem? Dlaczego?
- Który typ osoby można było najtrudniej odgadnąć i skojarzyć z danym krajem? Dlaczego?
- Jaki jest charakterystyczny sposób mówienia, zachowania, gestykulacji dla osób pochodzących z poszczególnych krajów? Dlaczego tak jest?
- Jaka jest nasza reakcja na sposób mówienia, zachowania, gestykulacji osób pochodzących z poszczególnych krajów? Dlaczego tak jest?

- Czy od poszczególnych obcokrajowców oczekujemy określonego sposobu zachowania? Dlaczego?
- Czy cenimy obcokrajowców za określony sposób mówienia, zachowania, gestykulacji? Dlaczego?
- Czy potępiamy obcokrajowców za określony sposób mówienia, zachowania, gestykulacji? Dlaczego?

Cel gry:

Poznanie różnic międzykulturowych oraz charakterystyki poszczególnych krajów i ich mieszkańców na podstawie przedstawicieli poszczególnych zawodów oraz grup społecznych charakterystycznych dla danego kraju.. Próba weryfikacji stereotypów narodowych.

GRA 10

Rzeczy niezbędne do gry: 4 kartki z nazwami krajów (np. Ameryka, Rosja, Chiny, Niemcy), kapelus (może być też worek lub reklamówka)

Liczba osób: kilka lub kilkanaście osób siedzących w kółku

Zasady gry:

4 osoby losują kartkę z kapelusza z nazwą danego kraju i nikomu nie zdradzają treści kartki. Wszystkie te osoby są astronautami na statku kosmicznym, na którym właśnie wystąpiła poważna awaria. Każdy z 4 „przedstawicieli” danego kraju musi pokazać swoją reakcję na awarię i próbę rozwiązania problemu w taki sposób, w jaki jego zdaniem zachowałby się przedstawiciel wylosowanego kraju.

Po odegraniu scenki reszta grupy zgaduje, jakie kraje reprezentują wybrane 4 osoby (ewentualnie można wręczyć grupie listę 4 krajów, aby ułatwić odgadnięcie poszczególnych sposobów reakcji). Następnie proszę przedyskutować w grupie:

- Dlaczego poszczególne sposoby zachowania łatwo jest skojarzyć z danym krajem, a inne były trudne do odgadnięcia. Z czego to wynika?
- Na ile sposób przedstawienia 4 przedstawicieli zgadza się z prawdziwym obrazem mieszkańców danego kraju – czy jest on prawdziwy, czy też trochę przerysowany?
- Dlaczego z poszczególnymi krajami kojarzymy mniej, a z innymi więcej stereotypów?
- Czy w rzeczywistości astronauta wymienionych krajów doszliby między sobą do porozumienia?

Cel gry:

Poznanie różnic międzykulturowych oraz charakterystyki poszczególnych krajów i ich mieszkańców na podstawie potencjalnego sposobu zachowania przedstawicieli danego kraju. Próba weryfikacji stereotypów narodowych.

GRA 11

Rzeczy niezbędne do gry:

Kilka zdjęć różnych osób w dwu zupełnie różnych odsłonach (np. na jednym zdjęciu dana osoba wygląda elegancko, a na drugim – niechlujnie), kartka, długopis

Liczba osób: kilka lub kilkanaście osób podzielonych na dwie grupy

Zasady gry:

Pierwsza grupa ogląda pierwszą odsłonę danej osoby i próbuje ją opisać. W tym samym czasie drugiej grupie pokazana zostaje druga odsłona, którą grupa również opisuje.

Proszę przedyskutować w grupie:

- Czym różnią się opisy obu grup?
- Dlaczego grupy inaczej opisały tę samą osobę?
- Czy prawdziwe jest powiedzenie: „jak cię widzą, tak cię piszą”?
- Jakie pozytywne i negatywne rzeczy kojarzą się z dwoma odsłonami danej osoby?
- Co wywołuje sympatię lub niechęć do osób, których nie znamy osobiście, tylko oceniamy je na podstawie wyglądu?
- Czy na podstawie tego, w jaki sposób oceniamy nieznane osoby, możemy dowiedzieć się czegoś o własnym zachowaniu?

Cel gry:

Próba weryfikacji uprzedzeń związanych z oceną człowieka wyłącznie na podstawie jego wyglądu. Analiza własnego zachowania.

GRA 12

Rzeczy niezbędne do gry:

Kilka zdjęć znanych osób (np. ze świata filmu, muzyki, polityki, sztuki itd.) w dwu zupełnie różnych odsłonach (np. na jednym zdjęciu dana osoba wygląda elegancko, a na drugim – niechlujnie), kartka, długopis

Liczba osób: kilka lub kilkanaście osób podzielonych na 2 grupy

Zasady gry:

Pierwsza grupa ogląda pierwszą odsłonę danej osoby (proszę pokazać to zdjęcie „bez głowy”, aby grupa nie wiedziała, o jaką ze znanych osób chodzi, i nie wspominać, że jest to znana osoba) i próbuje ją opisać. W tym samym czasie grupie drugiej pokazana zostaje druga odsłona (również „bez głowy”), którą grupa także opisuje. Na końcu proszę pokazać grupom oba zdjęcia w całości.

Proszę przedyskutować w grupie:

- Czym różnią się opisy obu grup?
- Dlaczego grupy inaczej opisały tę samą osobę?

- Czy prawdziwe jest powiedzenie „jak cię widzą, tak cię piszą”?
- Jakie pozytywne i negatywne rzeczy kojarzą się z dwoma odsłonami danej osoby?
- Czy sporządzone opisy odpowiadają Twojemu wyobrażeniu o danej znanej osobie?
- Czy sporządzone opisy odpowiadają image'owi danej osoby stworzonemu przez media?
- Co wywołuje sympatię lub niechęć do osób, których nie znamy osobiście, tylko oceniamy je na podstawie wyglądu?
- Czy na podstawie tego, w jaki sposób oceniamy nieznaną osobę, możemy dowiedzieć się czegoś o własnym zachowaniu?

Cel gry:

Próba weryfikacji uprzedzeń związanych z oceną człowieka wyłącznie na podstawie jego wyglądu. Analiza własnego zachowania.

Literatura

- Bergmann, W. (2001). Was sind Vorurteile. W: *Informationen zur politischen Bildung* (2001). Nr.271. 2/2001 (s. 3-9). Bonn: Bundeszentrale für politische Bildung.
- Gewecke, F. (2001). Perspektiven einer Lateinamerikanistik als Fremdkulturwissenschaft. W: A. Wierlacher (red.), *Kulturthema Fremdheit. Leitbegriffe und Problemfelder kulturwissenschaftlicher Fremdeheitsforschung* (s. 243-256). München: Indicium Verlag.
- Hansen, G., Schmalz-Jacobsen, C. (1997). *Kleines Lexikon der ethnischen Minderheiten in Deutschland*. Bonn: Bundeszentrale für politische Bildung.
- Heringer, H.-J. (2004). *Interkulturelle Kommunikation. Grundlagen und Konzepte*. Tübingen und Basel: A.Francke Verlag.
- Leupold, E. (2003). Landeskundliches Curriculum. W: K-R. Bausch, H. Christ, H.-J. Krumm (red.). (2003). *Handbuch Fremdsprachenunterricht* (s. 127-133). Tübingen und Basel: A. Francke Verlag.
- Lippmann, W. (2004/1964). Die öffentliche Meinung. W: H.-J. Heringer (red.), *Interkulturelle Kommunikation. Grundlagen und Konzepte*. Tübingen und Basel: A. Francke Verlag.
- Mikułowski-Pomorski, J. (2003). *Komunikacja międzykulturowa*. Kraków: Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Krakowie.
- Pfeiffer, W. (2001). *Nauka języków obcych od praktyki do praktyki*. Poznań: Wagros.
- Quasthoff, U. (2004/1973). Soziales Vorurteil und Kommunikation. W: H.-J. Heringer (red.), *Interkulturelle Kommunikation. Grundlagen und Konzepte*. Tübingen und Basel: A.Francke Verlag.
- Szałek, M. (2004). *Jak motywować uczniów do nauki języka obcego*. Poznań: Wagros.
- Wilczyńska, W. (2005). Czego potrzeba do udanej komunikacji interkulturowej. W: M. Mackiewicz (red.), *Dydaktyka języków obcych a kompetencja kulturowa i komunikacja interkulturowa* (s. 15-26). Poznań: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Bankowej w Poznaniu.
- Winter, G. (2003). Ethnische Leitlinien für interkulturelles Handeln. W: S. Kammhuber, S. Schroll-Machl, A. Thomas (red.), *Handbuch Interkulturelle Kommunikation und Kooperation. Länder, Kulturen, und interkulturelle Berufstätigkeit, Band 2*. Göttingen: Vadenhoeck und Ruprecht.
- Witte, B.C. (2000). Fremdeheitswissen als Basis auswärtiger Kulturpolitik. W: A. Wierlacher (red.), *Kulturthema Kommunikation. Konzepte-Inhalte-Funktionen* (s. 415-422). Möhnesee: Residence Verlag.

Zawadzka, E. (2004). Selbst- und Fremdbilder – nur ein fremdsprachendidaktisches Problem. W: C. Badstübner-Kizik, R. Rozalowska-Żądło, A. Uniszewska (red.), *Sprachen lehren, Sprachen lernen. Nauczanie i uczenie się języków obcych*. Gdańsk: Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego.

Żurek, J. (1997). Polnische Stereotypenbilder über Deutschland und Deutsche. *Info DaF*, 5, 625-639.

mgr Joanna Zator – lingwista stosowany, doktorant w Instytucie Lingwistyki Stosowanej, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza, Poznań, joanni@amu.edu.pl

dr Britta Stöckmann – applied linguist, DAAD lecturer at the Institute of Applied Linguistics, Adam Mickiewicz University, Poznań, Poland, bstoeckmann@googlemail.com

* * *

Jak widzę siebie? Jak widzą mnie inni? Eliminowanie uprzedzeń i stereotypów narodowych za pomocą gier stosowanych podczas nauczania języka obcego

Streszczenie

Artykuł traktuje o sposobach eliminacji stereotypów narodowych za pomocą gier, które mogą być wykorzystane podczas nauczania języka obcego.

W teoretycznej części artykułu wyjaśnione zostają pojęcie stereotypu i uprzedzenia oraz przedstawione sposoby akceptacji i tolerancji obcego obszaru językowego. Proponowane w załączniku kulturotwórcze gry mogą być postrzegane zarówno jako urozmaicenie lekcji, jak i szansa na zrozumienie osobistego stosunku do danej kultury i jej mieszkańców. Zastosowanie powyższych gier podczas lekcji języka obcego może również zmienić głęboko zakorzenione stereotypy narodowe.

How do I see myself? How do others see me? Eliminating national prejudice and stereotypes with the help of games applied in foreign language teaching

Summary

The article describes various ways of eliminating national stereotypes by means of certain games that can be used during the teaching of foreign languages.

In the theoretical part there is an explanation of the terms 'stereotype' and 'prejudice'. It is also depicted how to accept and tolerate foreign countries and their citizens. The presented games can be treated as one of the possible varieties of teaching. They may help one to understand one's personal attitude towards particular cultures. Moreover, using the games during the teaching of foreign languages might also change deep-rooted national stereotypes.